

В.В. МЕЛЬНИК (кандидат філософських наук, доцент кафедри управління, інформаційно-аналітичної діяльності та євроінтеграції Інституту управління та економічної освіти)

Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова, Київ

E-mail: doc.v.melnik@mail.ru

СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК ПОЛІКУЛЬТУРНОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

В статті дається аналіз нового феномена полікультурності як складного соціального і культурного феномена, що активно формується і розвивається в умовах глобалізації і сприяє становленню і розвитку полікультурного суспільства; представлено аналіз нових феноменів, пов'язаних з становленням "культурного громадянства", нових явищ, що розвиваються в контексті культурної глобалізації; досліджено проблеми полікультурності у посткласичних парадигмах глобалізації.

Ключові слова: полікультурність, полікультурне суспільство, полікультурні процеси, культурна глобалізація, культурні права, культурне громадянство, культурна ідентичність, культурний плюралізм, євроінтеграція

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що означена тема піднімає питання, що відзначається особливою актуальністю в наш час, а саме: питання про формування ідентичності, як індивідуальних, так і колективних (етнічних, національних, релігійних, соціальних), їх взаємозв'язок із суспільством і місцем проживання, про те, як вони вписуються в універсум, про інтелект і свободу, одним словом, про право кожного індивіда бути людиною. Поняття полікультурного суспільства є ключовим для соціально-філософської думки в умовах інтеграції України в європейське співтовариство; поширюється на різні сфери суспільства: демократію, права людини й основні свободи, засоби масової інформації й інформаційні обміни, економічні та соціальні питання, освіту, культуру, культурну спадщину і молодіжні питання, захист довкілля і благоустрій територій, питання місцевої демократії та правового співробітництва. Актуальність теми дослідження полікультурності як складного суперечливого соціального і культурного феномена пов'язана з тим, що, беручи до уваги європейську культурну конвенцію, зважаючи на те, що суспільства, які утворились в Європі упродовж останніх десятиріч внаслідок міграційних процесів, характеризуються множинністю культур, відображають незворотній і загалом позитивний процес.

З огляду на те, що такі суспільства можуть сприяти налагодженню тісніших зв'язків між європейськими народами, а також між Європою і іншими частинами світу, Рада культурного співробітництва Ради Європи рекомендує урядам держав-учасниць ввести питання, що пов'язані з полікультурністю та порозумінням між різними спільнотами, щоб захищати, посилювати та підносити на вищий рівень права людини, основні свободи та плюралістичну демократію; сприяти усвідомленню європейської

ідентичності; знаходити рішення спільних проблем, якими занепокоєне світове співтовариство.

Мета статті: обґрунтувати актуальність феномена полікультурності, що розвивається в умовах євроінтеграції та дати аналіз проблеми полікультурності; розкрити сутність полікультурних процесів в умовах євроінтеграції; дослідити проблеми становлення і розвитку полікультурного суспільства у посткласичних парадигмах євроінтеграції..

Актуальність теми дослідження в тому, що властива сучасній цивілізації полікультурність є тими рамками відносин, у яких вписується й інтегрується будь-яка інша полікультурна ситуація. Саме завдяки цій полікультурності докорінно переосмислюється питання про культурну ідентичність Європи. Витоки її лежать у тих явищах, які характеризують еволюцію індустріальних суспільств Західної Європи: масова демократія; масова культура; суспільство споживання; наукова технічна революція; розвиток урбанізації та урбаністична культура; впливовість засобів масової інформації та їх приватизація; нові технології в телекомунікації; розширення меж для навчання; безперервна освіта.

Обговорення проблеми

Глибокі зміни у відносинах між Європою та рештою світу становлять частину повсюдного вибуху культурних моделей. За чверть століття ці відносини, якщо й не змінилися повністю, то принаймні стали значно складнішими. На зміну Європі, яка проникла сама, прийшла Європа, до якої стали проникати: економічне проникнення, уніфікуючим елементом якого є Японія; культурне проникнення через прихід американських моделей; у зв'язку з міграцією з південних та східних країн, що здійснювалась як за власним бажанням, так і вимушено або з мотивів безпеки. Внаслідок взаємодії цих явищ усі європейські суспільства втратили свій гомогенний характер і стали полікультурними. В результаті цих процесів полікультурність наскрізь пронизує західне суспільство, що сприяло формуванню нової концепції суспільства, в контексті якої індивідуальне належить до єдиного суспільства, а входить у численні мережі, створюючи безліч можливих комбінацій – релігійних, секуляризованих, атеїстичних, що сприяють побудові нової символічної культурної та політичної Європи. Врахування полікультурності сприяє розглядові у значно ширшому й достовірнішому контексті проблем, що поставлені іншими цивілізаціями чи культурами і принесені у Європу іммігрантським населенням.

Актуальність даного дослідження полягає в тому, що поняття полікультурного суспільства є ключовим для будь-яких міркувань з приводу інтеркультурної освіти, воно тісно пов'язується з такими поняттями, як інтеграція, національна ідентичність і соціальна згуртованість (поняття досить символічні та багатозначні), важливо визначити сутність цього поняття та продемонструвати його складність. Серед основних реалій, що характеризують полікультурне суспільство, слід визначити такі: множинність внесків інших культур та цивілізацій до європейських культур; глобалізація культури, що відзначається, зокрема, новими технологіями

інформаційних та комунікаційних мас-медіа; мовний та етнокультурний плюралізм, як наслідок історичного формування держав-націй у Європі; поширена присутність у багатьох країнах Європи циган та кочових народів, представники яких відзначаються своєрідною культурою; регіональний плюралізм (регіони як історичні, культурні, географічні або економічні цілісності); культурний плюралізм, що є наслідком змішування народностей в результаті остаточного осідання останнім часом мігрантів з економічних та політичних причин, пов'язаного з історією колонізації та деколонізації; плюралізм внесків інших культур і цивілізацій до національної спадщини різних європейських країн (мова, економіка, історія, науки, філософія й література, музика, повсякденне життя тощо); культурні залишки, які період колонізації та деколонізації залишив у суспільній свідомості, - відтак, бачення іншого (стереотипи, упередження, колоніальні суперечності); нарешті, культурне розмаїття європейських суспільств, які несуть у собі відбиток самотньої історії їх заокеанської еміграції до різних континентів у кінці XIX та в першій половині XX сторіччя; пам'ять про це живе у зв'язках, якими населення Європи поєднане з діаспорою.

Аналіз свідчить, що ідея полікультурності набула в європейському контексті після того, як міжнародні структури (Рада Європи, Європейське Співтовариство) усвідомили вплив демографічного приросту (народжуваність та нові покоління) іноземних спільнот у Європі на поліетнічний та полікультурний характер наших суспільств. Сучасний європейський ландшафт містить багато нових елементів, серед них: остаточна осілість населення і пов'язані з цим культурні аспекти стосунків на рівні спільнот; вплив мас - медіа, що віддзеркалюють інформацію та комунікацію в планетарному масштабі, наявні та символічні аспекти стосунків між окремими особами та групами; розвиток колективних ідентичностей; відродження націоналістичних ідеологій і рухів, що проповідують ксенофобію, расизм та нетерпимість; побудова Європи, що перебуває в пошуку європейської ідентичності; розвиток фундаменталістських релігійних рухів, регіональних або локальних рухів; падіння комуністичних режимів у країнах Центральної і Східної Європи і розпад Радянського Союзу; піднесення національних меншин.

Сьогодні однією з найважливіших причин великої конфліктності глобалізаційних процесів є фундаментальні відмінності на рівні соціально - економічного і політичного розвитку людських спільнот, в образі життя, у відношенні до основних проблем буття, до систем цінностей. Сьогодні вони є настільки великими, що людство живе у різних вимірах і світах: частково вони співпрацюють, частково існують паралельно, частково - навіть не стикаються [2, 43]. Саме тому логіці сучасного розвитку суспільства відповідає наступна ієрархічна структура його розвитку: локальний рівень; субнаціональний рівень (на рівні федеральних земель, штатів, територіальної автономізації унітарних держав); національний (суверенна держава і відповідне громадське суспільство);

супранациональний (міжнародні режими, інтеграція стандартів права і

прав людини на регіональній цивілізаційній основі); глобальний, точніше загальносвітовий (організація в структурах ООН за допомогою глобальних політичних режимів). В основі політкультурного суспільства поняття ідентичності, що є одним із найбільш обговорюваних в світовій науці як наслідків глобалізації і загострення проблем ідентичності. Особистісна ідентичність формується і утверджується на основі ідентичності соціальної: лише усвідомивши своє “ми”, свою спільноту з тією чи іншою групою, людина може виділити себе із цієї спільноти в якості автономного “я”, індивід стає особистістю в процесі реалізації своїх відносин з іншими людьми. Автори, які вважають, що глобалізація створює загрозу людській ідентичності чи змінює умови її формування, посиляються на цілий ряд феноменів, породжених глобалізацією.

Глобалізація – це не діяльність, це процес, в який всі ми втягнуті не тільки в якості суб’єктів, але в якості об’єктів; глобалізація – це не тільки те, що роблять люди, це те, що відбувається з нами” [3, 56]. По-перше, глобалізація приводить до того, що суспільні, макросоціальні відносини людей виходять за межі національно-державних спільнот, набувають транснаціональний характер. Глобалізація підриває цю ідентифікацію, разом з глобалізацією руйнується структура основних принципів, на яких базувались держави і жили суспільства, уявляючи собою територіальні, відмежовані один від одного єдності, створюються нові силові і конкурентні співвідношення, конфлікти і суперечності між національно-державними єдностями і акторами, з однієї сторони, і транснаціональними акторами, ідентичностями, соціальними просторами, ситуаціями і процесами – з іншої [4, 45]. Розпад національно-державної ідентичності послаблює і руйнує зв’язки людей з соціальними інститутами, існуючими на основі певної форми макросоціальної спільноти, а разом з тим і засновану на ній сферу публічного життя. Звідси криза інституцій і втрата власного простору публічної сфери, яка “приватизується”: приватне життя витісняє публічне і поглинає його (один із виявів процесу індивідуалізації), в результаті чого зростає невизначеність, амбівалентність соціальної ідентичності людей. По-друге, ідентичність руйнує взаємопов’язані з глобалізацією процеси, що відбуваються в сфері культури. Адже ідентичність людини з певною спільнотою реалізується перш за все через інтеріоризацію норм, уявлень, цінностей, зразків поведінки, що створюють її культуру. Глобалізація соціальних зв’язків виводить їх за межі певного культурного ареалу, прилучає їх до еталонів інших культур. Особливо велику роль в цьому процесі відіграє значна інтенсивність системи глобальної комунікації та інформації. Сфери споживацтва, масова культура набувають гомогенного характеру, підсилюючи вестернізацію культури, її поліфункціональність, поліструктурність, полікультурність. Соціальні верстви, що втягуються в процес глобалізації, як елітарні, так і масові (наприклад, мігранти) стають носіями не однієї, а двох, а то й більше культур. В той же час деякі автори вважають можливим говорити про формування нової глобальної культури, чи навіть культур, маючи на увазі ті еталони культури, що інтенсивно

розповсюджуються в усьому світі, а часткове змішування культур робить можливим формування культурних сімей, що передбачають перехід до більш широких культурних ареалів.

Полікультурність різною мірою властива кожній країні, що виникла особливо у наші часи у зв'язку з розпадом Радянського Союзу, коли країни Західної Європи зустрілися з різноманітними реаліями як наслідок присутності меншин, що принесли в західне суспільство полікультурні суперечності, пов'язані з мовними релігійними, етнокультурними, етнічними відмінностями. Недавні й триваючі сьогодні геополітичні зміни випробовують збалансованість між нацією, територією і державою, збалансованість, яка визнається і забезпечується, головним чином, національними системами. Людина - лише настільки, наскільки вона мислить, - живе в розламі між минулим і майбутнім. Цей вузький міжчасовий проміжок, у самому серці часу, на відміну від світу й культури, в середовищі якого ми народилися, не може бути успадкований. Кожна нова генерація, буквально кожна жива людина, якщо вона опинилася між нескінченим минулим та нескінченим майбутнім, повинна заново відкривати й неупинно торувати цей шлях [5].

Глобалізація – це процес прискорення та вдосконалення різноманітних міжнародних потоків товарів та інформації в загальному контексті соціального розвитку. Глобалізація пов'язана зі зміною або трансформацією загальнолюдської організації, що пов'язує віддалені спільноти і щоразу владніше накладає відбиток на регіони світу та континенти [6, 1]. Головним у глобалістському тлумаченні є концепція глобальних змін, які передбачають суттєву трансформацію організації принципів соціального життя і світового порядку. У глобалістській літературі розглядаються її чотири аспекти: трансформація моделей соціо-економічної організації; трансформація територіальних принципів; тенденція до перетворення влади; трансформація соціокультурної організації, що детермінує полікультурність. Крім того, необхідно поширити аналіз на всі зміни, що відбуваються на наших очах, а саме: зростання нерівномірності як на національному, так і на міжнародному рівні; еволюція сім'ї; розвиток взаємозалежності всередині суспільного організму та всередині міжнародної спільноти; технологічний прогрес (особливо комунікація без огляду на кордони); можливості та потужний вплив мас-медіа у створенні й поширенні уявлень про образ іншого, а також колективних ідентичностей; криза в соціальній царині (праця, помешкання, школа), яку розглядають як царину інтеграції. Глобальний соціальний контекст, у якому розгортається життєдіяльність наших сучасників, є активним соціополікультурним середовищем, що характеризується безліччю параметрів, серед яких слід виокремити наступні: економічна взаємозалежність організацій, що входять у це середовище; політична демократія; ринкова економіка, стимулювання споживчого інтересу; система виникаючих мульти-культурних цінностей; мережа горизонтальних адміністративних організаційних взаємозв'язків і структур; сукупність глобальних економічних проблем; тканина Становлення і розвиток полікультурного суспільства в умовах євроінтеграції

загальнопланетарних взаємодій (економічних, фінансових, інформаційних і т.п.); глобальна мережа міжнародних організацій, що існують не як закриті організми, а як відкриті, темпоральні, сильно не рівноважні, нелінійні системи.

Полікультурний простір співіснування різноманітних культур глобалізованого світу також зазнає певних гомогенних трансформацій, орієнтованих на утвердження пріоритету “національного” полікультурного середовища, формування єдиної культури для всіх народів світу. Розвиток сучасних національних держав і піднесення національних рухів змінили ландшафт політичної і культурної ідентичності. Тривалий час упродовж історії більшість людей перебували в мережі локальних культур, проте сучасні умови глобалізації сприяли взаємопроникненню культур, цивілізацій, релігій, що сприяли формуванню полікультурності. Властива сучасній цивілізації полікультурність є тим форматом відносин, у які вписується й інтегрується будь-яка інша полікультурна ситуація. Саме завдяки цій полікультурності докорінно переосмислюється питання про культурну ідентичність. Витоки її лежать у тих явищах, які характеризують еволюцію індустріальних суспільств Західної Європи, від широкомасштабних протоісторичних міграцій до геополітичної споруди, що сформована на наших очах. Історичний розвиток держав-націй та процесу централізації держав у Європу, як у Західній, так і в Центральній та Східній, виявляє їх етнічну генеалогію й пояснює появу багатонаціональних, багатомовних та поліетнічних держав. Цей процес є причиною наявності в самих державах-націях численних (національних та етнічних) меншин. Лише в країнах Західної Європи меншини нараховують більше 30 млн. осіб. “Поза всяким сумнівом, ми живемо в епоху, коли соціальне життя переважно визначається глобальними процесами, в яких розчиняються національні культури, економіки та кордони”, відмічає Пол Герст та Грехем Томпсон [7, 1]. На культурний плюралізм накладається інша ситуація, що виникла в результаті змішування культур у Європі після остаточного оселення недавніх економічних та політичних (політичні біженці), мігрантів, внаслідок поєднання багатьох соціальних, економічних, демографічних та політичних факторів.

По-перше, спільна ідентичність політичних спільнот історично була результатом інтенсивної діяльності з політичної розбудови. Навіть у межах давніх громад, культурна та політична тотожність часто викликає суперечки між і всередині соціальних класів, гендерних груп, етнічних угруповань та генерацій. Існування спільної політичної самототожності не можна просто пояснити гучно проголошеними символами національного усвідомлення. По-друге, глобалізація культурних процесів і комунікацій може стимулювати утворення нового іміджу спільноти, нові способи політичної участі та нові дискурси ідентифікації. Глобалізація сприяє створенню новітньої форми комунікації та інформаційних моделей, а також цільної мережі стосунків, яка пов’язує між собою конкретні групи та культури, трансформуючи динаміку політичних стосунків за межі держави. По-третє,

держави більше мають спроможності та політичних засобів для змагання з імперативами глобальних економічних змін, замість того вони мають допомагати окремим громадянам йти туди, куди вони хочуть, забезпечуючи їх соціальними, культурними та освітніми ресурсами. Культурний та освітній капітал має покращити можливості громадян, що стикаються з конкуренцією на локальному, національному, регіональному, глобальному рівнях, та забезпечити більшу мобільність промислового та фінансового капіталу. По-четверте, переміщення культурних цінностей через кордони, змішування та поєднання культур створюють основу транснаціонального суспільства зі складною ідентифікацією, що поступово знаходить своє втілення і водночас об'єднує людей в транснаціональні рухи, агенції й інституційні структури.

Полікультурність, що формується в умовах глобалізації, проявляється через етнічний аспект (етнокультурну та мовну приналежність), а також не – прив'язаності до певної території та регіону, що з повою силою демонструє глибинний розрив між культурою та економікою й технологією. Парадигма іміграційного процесу в Західній Європі базується на трьох основних тенденціях: 1. Тенденція кількісного збільшення та географічної концентрації. 2. Тенденція до осілості в країні імміграції. 3. Щораз більше переважання вихідців з країн, які не належать до Європейського співтовариства. Полікультурність – це багатоаспектний процес, що впливає на відносини між реаліями й етносами, традиційні й сучасні цінності, різні культурні орієнтації, стилі життя й смаки в споживанні. Усе більшою мірою цей процес зазнає впливу новітніх технологій у сфері інформації і комунікації. Полікультурність як соціальний та загальноцивілізаційний феномен характеризується: у духовній сфері – релігійна мозаїчність поза територіальною приналежністю; в етнічній сфері – космополітизм і розмаїття поза територіальною приналежністю; в економічній сфері – споживання трафаретної і репродуктивної продукції; в інформаційно-комунікативній сфері – глобальне поширення уявлень та інформації [8, 387-388]. Західні філософи переконані, що незважаючи на прискорення процесу глобалізації, навіть у Європі національні культури залишаються набагато могутнішими чинниками, ніж вважають теоретики постмодерну. В контексті полікультурності особливо плідним є використання “культурного громадянства”, яке на відміну від національного громадянства, обумовленого державним законом, підтримується завдяки системі масових комунікацій у національному масштабі.

Ця підтримка визначається: ставленням до культурного космополітизму; специфікою регулювання в теле- та кіноіндустрії; особливостями громадянського суспільства. В контексті полікультурності культура перестає бути прив'язаною до певного місця і, з іншого боку, у кожному окремому місці вона перестала являти собою певну цілісність. Культура стала фрагментарною, розпавшись на культури окремих спільностей, свого роду культурні діаспори, що відрізняються за смаками, звичаями й віруваннями і не пов'язані з яким-небудь національним

Становлення і розвиток полікультурного суспільства в умовах євроінтеграції

контекстом. Замість розширення доступу до елітарної культури, відбувається поширення комерціалізації, іронії та гри. Залучення маргіналізованих груп зумовлює переструктурування всього поля домінуючої культури. Тому головним питанням сьогодення, як вважають глобалісти, є пошук способів підтримки цілісності плюралістичної полікультурної сфери як на локальному, так і на глобальному рівнях [9]. Культурне громадянство в умовах полікультурності формується на стику таких явищ: глобалізація в західному суспільстві породжує усе більш космополітичні культури; по-справжньому космополітична культура може сформуватися тільки за умови реформування національних культур; в сучасну епоху не повинен припинитися пошук складових колективної її індивідуальної ідентичності; зріла ідентичність може виникнути тільки на основі осмисленого ставлення суб'єкта до історії, природи, людини, самого себе. "Культурне громадянство" в контексті полікультурності стає свого роду "освіченою демократією участі" [10, 41-66] Т.Х. Маршалл виділив у громадянстві чотири виміри, кожен з яких має специфічне й інституціональне значення: цивільні права (правовласність); політичні права (право брати участь у демократичних виборах і свобода асоціацій та об'єднань); соціальні права (у формі допомоги бідним, охорона здоров'я, гарантії безробітним); культурні права й обов'язки та пов'язане з ними поняття культурного громадянства (право на інформацію, освіту, комунікацію, критику).

В нових умовах накопичений Європою досвід полікультурності набуває привабливості для світу в цілому. Європейська культура, наука й освіта стали прикладом для всіх народів. Європейська культура, наука й освіта стали прикладом для всіх народів. Усвідомлення культури як другої природи, рукотворної, але не менше значущої, стимулює розуміння творчих можливостей людини і, насамперед, спроможності її власного формування розвитку на основі культур всього світу. На цій основі виник просвітницький образ культури із загальним ідеалом освіченості, історичності, раціоналізму, гуманізму й орієнтацією на європейські зразки як стандарт. Дійсно, полікультура Європи є значним видатним досягненням всього людства, а соціальний і політичний устрій країн Західної Європи також є видатним явищем політичної культури. Тодішня модель культури була надзвичайно генералізована і виходила з абстрактних уявлень про носія культури як людину взагалі, без відносно до місця, часу, етносу.

Треба зазначити, що нерівномірність соціокультурного розвитку країн, регіональні, соціальні, національні розходження культур певний час не ставали предметом занепокоєння чи наукового інтересу. Теоретико-тотальна, генералізуюча модель культури заступала не тільки реальне, а й теоретично можливе культурне різноманіття, не тільки емпіричне розгалуження культурних світів, а й саму їхню теоретичну можливість. Ще зовсім недавно доводилось переконувати, що існує культурна багатоукладність у будь-якому суспільстві, що культурні світи відрізняються виробництвом ідеальних реальностей, тобто особливих

предметностей, що є носіями нових культурних змістів. Вихід широких мас населення з рамок традиційного стану, зробив культуру проблемою і практично, і теоретично. Трагічний досвід ХХ сторіччя засвідчив, що підпорядкування певної дійсності ідеалові, нехтування природно-соціальними і природно-культурними процесами, акцент на свідоме регулювання, спираючись на сцієнтизовані моделі призводить до волонтаризму, до зневажання соціальної і культурної “гідності” явищ [11, 247]. Західні філософи переконані, що незважаючи на прискорення процесу глобалізації, навіть у Європі етнонаціональні культури залишаються набагато могутнішими чинниками, ніж вважають теоретики постмодерну. Нік Стівенсон пропонує використовувати поняття «культурного громадянства», яке, на відміну від національного громадянства, обумовленого державним законом, підтримується завдяки системі масових комунікацій. Культура, на думку Ж. Бодрійяра, перестала бути прив’язаною до певного місця і, з іншого боку, у кожному окремому місці вона перестала являти собою певну цілісність. Культура стала фрагментарною, розпавшись на культури окремих спільностей, свого роду культурні діаспори, що відрізняються за смаками, звичаями й віруваннями і не пов’язані з яким-небудь національним контекстом, так як українські діаспори розкидані по всьому світові. Залучення маргіналізованих груп зумовлює переструктурування всього поля домінуючої культури, замість розширення доступу до елітарної культури, відбувається поширення комерціалізації, іронії та гри, пошуки нових культурних перспектив [12, 71].

Тому головним питанням сьогодення, як вважають глобалісти, є пошук способів підтримки цілісності плюралістичної культурної сфери як на локальному, так і на глобальному рівнях. Культурне громадянство в умовах полікультурного плюрального світу характеризується тим, що: глобалізація в західному суспільстві породжує все більш космополітичні культури; адекватна космополітична культура може сформуватися тільки за умови реформування національних культур; в сучасну епоху не повинен припинятися пошук складових колективної та індивідуальної ідентичності; зріла ідентичність може виникнути тільки на основі осмисленого ставлення суб’єкта до історії, природи, людини інших явищ та подій. Т.Х. Маршалл виділив у культурному громадянстві чотири виміри, кожен з яких має специфічне національне й інституціональне значення: перший вимір – цивільні права (правовласність); другий вимір – політичні права (право брати участь у демократичних виборах і свобода асоціацій і об’єднань); третій вимір – соціальні права (у формі допомоги бідним, охорони здоров’я, гарантій безробітним); четвертий вибір - культурні права й обов’язки та пов’язані з ними поняття культурного громадянства (право на інформацію, освіту, комунікацію в контексті діяльності-духу-культури [13, 47].

Висновки

Полікультура глобалістської думки розгортається в багатовимірному відкритому просторі, формуючи своєрідну тканину соціальних дискурсів (когнітивних, методологічних, ідеологічних, політичних та ін.), для аналізу Становлення і розвиток полікультурного суспільства в умовах євроінтеграції

якого слід використати могутній арсенал специфічних концептуальних засобів глобального науково-теоретичного репрезентування світу. Виникають зовсім нові типи комунікацій, способів збереження й передачі інформації, зв'язків і взаємин у людських співтовариствах, інші форми взаємодії різних культурних традицій. Історія людства перетворюється в глобальну та єдину історію; те, що відбувається в житті окремих країн в народів, резонує людство у всіх його основних вимірах, стає інтегральним цілим, зберігаючи при цьому культурну різноманітність. Глобалізація означає залучення великої частини людства в єдину відкриту систему суспільно-політичних, економічних і культурних зв'язків на основі новітніх засобів інформатики і телекомунікацій. Глобалізація являє собою новий етап інтеграційних процесів у світі, її процеси стосуються всіх сфер життя суспільства – від економіки і політики до культури і мистецтва. Аналіз показав, що глобалізації призначено стати одним з найважливіших факторів, які будуть визначати умови етнонаціонального буття в ХХІ сторіччі. Глобальний соціальний контекст, в якому діють сотні націй і народів, - це багатовимірний антропогенний універсум, що виник і еволюціонує як інтегральний продукт культурних інтеграцій між національними організаціями, транснаціональними консорціумами, над етнічними формуваннями. У методології гуманітарних досліджень, що породжена сьогодні науками про складність, цей культурний універсум осмислюється як активне нелінійне середовище, в якому виникають, взаємодіють та історично еволюціонують різноманітні соціально-культурні сфери-інформації, знання, науки, освіти, культури. Кожна з названих сфер існує в цьому глобальному контексті не ізольовано, а як відкрита локальним і глобальним впливами не рівноважна динамічна система, яка зв'язана з цим контекстом складною етнокультурною "тканиною" культурних інтеракцій, численними обмінними потоками речовин, енергії, інформації.

Глобалізація, як і євроінтеграція – це процес, в який втягнуті всі народи і цивілізації не тільки в якості суб'єктів, але і в якості об'єктів, це не тільки те, що роблять люди, але і те що робиться з людьми. Уже зараз ми знаходимося в процесі, що веде до формування планетарно-інтегрованого людства. Поки що ми на початку цього процесу і етнонаціональні утворення до сих пір зберігають статус суспільства, оскільки втративши актуальну самодостатність, вони зберігають самодостатність потенційну. Інтеграція – це об'єктивний процес, покликаний необхідністю техніко-економічної оптимізації сучасного соціуму. Соціоісторичні етнонаціональні організми, що існують поряд один з одним взаємно впливають один на одного і підлягають взаємному впливу, що приводить до істотних змін в структурі останнього. Такого роду вплив слід назвати соціорною індукцією. Із всіх видів соціорної індукції найважливіший для розуміння всього ходу історії – це вплив організмів суперіорних (від лат. *super* – зверху, над) на організми інферіорні (від лат. *Infra* – під). Це – соціорна суперіндукція. Глобалізація – процес, що вписується в світову господарську систему у взаємодії з природно-біологічним середовищем і надає цій цілісності нову, соціальну

якість; процес, що відтворює трансформацію етнонаціональних культур і їх структур; цілісний геокультурний простір, що функціонує згідно із своїми законами; вихід будь-якого процесу на загальний рівень. Геокультурні межі – національні ідеї, стратегічні задачі, устремління, що проєктуються на геокультурний атлас світу; геокультурний атлас світу включає: 1) проєкцію ареалів національних культур і ареалів транснаціональних культурних ареалів, що взаємодіють в світовому культурному просторі; 2) інтерпретацію глобального простору у формі, зручною для культурної самореалізації кожної нації. Процес полікультурності є глобальною проблемою сучасності.

Перспективи подальших досліджень: з'ясувати сутність полікультурності як соціально-філософської категорії; розкрити сутність рефлексій полікультурності в різноманітних парадигмах культури; з'ясувати процеси полікультурної ідентичності, що формується в умовах глобального громадянського суспільства; розкрити онтологічний, екзистенційний, феноменологічний зміст полікультурності; обґрунтувати необхідність розробки комплексної програми полікультурного виховання як одного з дійових засобів подолання духовної кризи сучасного європейського суспільства.

Список використаної літератури

1. Перотті Антоніо. Виступ на захист полікультурності. – Львів: Кальварія, 2001. – 28с.
2. Горбачов М.С. и др. Грани глобализации // Трудные вопросы современного развития. – М.: Альпина Паблিশен, 2003 – 592с.
3. Момджнян К.Х. Несколько слов о глобализации // Личность. Культура. Общество. – М.: ИНИОН, 2003. – Вып. 3-4. (17-18). – 420с. – С. 55-61.
4. Бек У. Что такое глобализация. – М.: 2001. – С.45.
5. Арендт Ханна. Між минулим і майбутнім. / - Пер. з англ. – К. Дух і література, 2002. – 321с.
6. Гелл Дейвід, Мак – Грю Ентоні. Глобалізація / антиглобалізація / Пер. з англ. І. Андрущенко. – К.: К.І.С., 2004. – 180с.
7. Герст Пол, Томсон Грехем. Сумніви в глобалізації. Пер. з англ. – К.: К.І.С., 2002. – 306с.
8. Воронкова В.Г. Філософія. – К.: ВД: “Професіонал”, 2004. – 464с.
9. WATERS M. Globalization. – L.; N. V. Routledge XIX, 185 p.
10. STEVENSON N. Globalization, national cultures and cultural citizenship // Social. Quart.- Berkeley (Cal.), 1997. – Vol. 38, № 1. – P. 41-66.
11. Толстоухов Анатолій. Глобалізація. Влада. Еко. Майбутнє. – К.: Вид. ПАРАПАН, 2003. – 308с.
12. Людина в лабіринті перспектив // А.В. Толстоухов, О.Є. Перова., О.М. Рубанець.- та ін. – К.: Видавець ПАРАПАН, 2004. – 220с.
13. Кримський С.Б. Запити філософських смислів. – К.: Видавець ПАРАПАН, 2003. – 240с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Perotti Antonio. Speech in defense of multiculturalism. - Lviv: Calvary, 2001. – 28p.
2. Mikhail Gorbachov etc. The faces of globalization // Difficult questions of modern development. - Moscow: Alpina Pablishen, 2003 – 592p.
3. Momdzhnyan K.H. A few words about globalization // Personality. Culture. Society.

- Moscow: INION, 2003. - Issue. 3-4. (17-18). – 420p. - p. 55-61.
4. Beck, U. What is globalization. - М.: 2001. - P.45.
  5. Hannah Arendt. Between past and future. / Translation from English . - К. spirit and Literature, 2002. – 321p.
  6. David Gell, Poppy - Grew Anthony. Globalization / anti-globalization / Translation from English I. Kanter. - К.: KIS 2004. – 180p.
  7. Paul Hurst, Graham Thomson. Doubts globalization. Translation from English. - К.: KIS 2002. – 306p.
  8. V. Voronkova. Philosophy. - К.: PH: "Professional", 2004. - 464p.
  9. Waters M. Globalization. - L.; N. V. Routledge XIX, 185 p.
  10. Stevenson N. Globalization, national cultures and cultural citizen ship // Social. Quart. - Berkeley (Cal.), 1997. - Vol. 38, № 1. - P. 41-66.
  11. Tolstouhov Anatolia. Globalization. Power. Eco. Future. - К.: PARAPAN, 2003. – 308p.
  12. A man in a maze of prospects // A. Tolstouhov, AE Perov., A. Rubanets. - And so on. - К. Publisher PARAPAN, 2004. – 220 P.
  13. Krymskiy S.B. Request philosophical meanings. - К. Publisher PARAPAN, 2003. - 240p.

В.В.МЕЛЬНИК

Национальный педагогический университет имени М.П.Драгоманова, Киев

E-mail: doc.v.melnik@mail.ru

**СТАНОВЛЕНИЕ И РАЗВИТИЕ ПОЛИКУЛЬТУРНОГО ОБЩЕСТВА В
УСЛОВИЯХ ЕВРОИНТЕГРАЦИИ И ГЛОБАЛИЗАЦИИ**

В статье дается анализ нового феномена поликультурности как сложного социального и культурного феномена, что активно формируется и развивается в условиях глобализации и способствует становлению и развитию поликультурного общества; представлено анализ новых феноменов, связанных со становлением «культурного гражданства», новых явлений, которые развиваются в контексте культурной глобализации; исследовано процессы поликультурности в постклассических парадигмах глобализации. Благодаря поликультурности коренным образом переосмысливается вопрос о культурной идентичности Европы. Истоки ее лежат в тех явлениях, которые характеризуют эволюцию индустриальных обществ Западной Европы: массовая демократия, массовая культура, общество потребления, научная техническая революция, влияние средств массовой информации и их приватизация, новые технологии в телекоммуникациях, расширение границ для учебы, непрерывное образование

Ключевые слова: поликультурность, поликультурное общество, поликультурные процессы, культурная глобализация, культурные права, культурное гражданство, культурный плюрализм, евроинтеграция

V.MELNIK

National Pedagogical University of the M.P.Dragomanov, Kiev

E-mail: doc.v.melnik@mail.ru

**DEVELOPMENT OF A MULTICULTURAL SOCIETY IN EUROPEAN
INTEGRATION AND GLOBALIZATION**

The article analyzes the new phenomenon of multiculturalism as a complex social phenomenon that is actively formed and developed in European integration contributes to the establishment and development of a multicultural society, is an analysis of new phenomena associated with the formation of "cultural citizenship" new phenomena that develop in the context of European integration and investigated processes of multiculturalism in the post-

classical paradigms of European integration and globalization. The urgency of the study of the phenomenon of multiculturalism, which is developed in European integration and globalization, the analysis of the problems of multiculturalism, the essence of multicultural processes in the post-classical paradigms of European integration and globalization.

Given that multicultural society can facilitate closer links between European nations, as well as between Europe and other parts of the world, the Council of Cultural Cooperation of the Council of Europe recommends that the governments of member states to introduce issues related to multi-cultural and mutual understanding between different communities to protect, enhance and bring a higher level of human rights, fundamental freedoms and pluralist democracy and promote awareness of a European identity, find solutions to common problems that concerned the international community. It is noted that the relevance of the research topic that is inherent in modern civilization multiculturalism are the framework of relations, which fits seamlessly integrated and any other multicultural situation. Thanks to multiculturalism radically reinvented the question of cultural identity of Europe. Its origins lie in the phenomena that characterize the evolution of industrial societies of Western Europe: mass democracy, popular culture, consumer society, scientific technological revolution, the development of urbanization and urban culture, influence of the media and their privatization, new technologies in telecommunications, expanding the scope for training, continuing education. It is noted that multicultural space of coexistence of different cultures globalized world suffers from the same homogeneous transformations aimed at establishing priority "national" multi-cultural environment, the formation of a common culture for all peoples of the world and is dispersed in the conditions of globalization. Globalization and European integration to support the creation of modern forms of communication and information models, network relationships connects specific group and culture, transforming the dynamics of cultural relations. Paradigm immigration process in Western Europe is based on three main trends: 1. Tendentsiya quantitative increase and geographical concentration. 2. The tendency to settle in the country of immigration. 3. More and more the predominance of immigrants from countries outside the European Community. Cultural citizenship in a multicultural world of globalization is characterized by the globalization of European society generates more cosmopolitan culture, adequate cosmopolitan culture can emerge only if the integration of national cultures, in the modern era should not be stopped searching component of collective and individual identity; mature identity can occur only through meaningful relation to the subject of history, nature, other human phenomena and events. Global multicultural society in which there are hundreds of nations and peoples - a multi anthropogenic universe that originated and evolved as an integral product of cultural integration between national organizations, transnational consortia supra-ethnic groups. It tolerance in terms of integration generates a lot of problems - social, economic, cultural, global. Global social context in which there are hundreds of nations and peoples - a multi anthropogenic universe that originated and evolved as an integral product of cultural integration between national organizations, transnational consortia of ethnic formations.

Key words: multiculturalism, multicultural society, multicultural processes, cultural globalization, cultural rights, cultural citizenship, multiculturalism, European integration.

Стаття надійшла до редколегії 25.04.13

Прийнята до друку 29.04.13

Рецензент: к.ф.н., доц. Спиця Н.В.